

Zondag 16 februari 2020

Mattheüs 5 : 17 - 26 - uit de Bergrede

Dominee, wanneer leest u weer eens de 10 geboden?

Zo af en toe duikt die vraag weer op. Ook weer tijdens de afgelopen ontmoetingsbijeenkomsten. In de loop van de jaren is die vraag mij geregeld gesteld. En zo af en toe lees ik dan ook weer de tien geboden of de tien woorden, zoals ze ook wel genoemd worden. Zoals vanmorgen.

Tijden zijn veranderd kunnen we zeggen. In mijn jeugd heb ik nog iedere zondag de tien geboden gehoord, maar er kwamen steeds meer variaties op. En in de zoektocht naar vernieuwing in de liturgie, in het vieren van de dienst kwam steeds meer de nadruk te liggen op het gebed om ontferming en het loflied. En zo raakte het lezen van de 10 woorden steeds meer op de achtergrond.

En veel mensen hebben dat ook als een bevrijding ervaren. Want de woorden klonken toch vooral als een inperking van onze vrijheid.

En er zijn onder u ook vast die nog een ongemakkelijk gevoel krijgen, als ze bedenken hoe de tien geboden hoorden bij een wettisch kerkelijk leven. Wellicht heeft u het ook zelf nog meegemaakt. Je mocht op zondag niet schaatsen of fietsen. Je moest per se met iemand trouwen die ook gereformeerd was. En je moest naar twee keer per zondag naar de kerk.

Er zijn gelovigen geweest die zich hier wel bij voelden. Maar anderen hebben onder de vele regels geleden. Zij hebben hun talenten niet kunnen ontwikkelen, zijn beknopt in hun mogelijkheden. Sommigen of misschien wel velen van hen hebben de kerk inmiddels verlaten.

Het zou mooi zijn als ik nu meteen kan zeggen dat de strengheid waarmee men vroeger met de regels van het geloof omging, helemaal niets met de tien geboden te maken heeft. Maar dat vind ik wat te kort door de bocht. Ik denk namelijk dat de vorige generaties wel degelijk bezig waren met een serieuze interpretatie van deze bijbelse woorden. Daarbij denk ook ik dat het in de Bijbel toch ook wel degelijk gaat om inperking van vrijheid. Of beter gezegd om het inkaderen van vrijheid.

En dat terwijl God zijn tien woorden zeker niet als dwangbuis of keurslijf heeft bedoeld. In tegendeel.

God heeft zijn woorden bedoeld als een liefdesbrief aan zijn volk. Hier wordt een verbond gesloten. Een verbond dat uitzicht biedt op waarlijk en gelukkig mens-zijn. En ja, binnen verbond, een relatie kun je niet alleen doen wat je zelf wilt, mag niet alles. Maar wie wil er alles. Want waar alles mag is iedereen vogelvrij.

Het begint met aan aanbod. Het begint met dat wat God van zijn kant aan zijn volk te bieden heeft. Het is bij wijze van spreken een presentatie. Zo van: dit ben ik voor jou: de God die jou bevrijdt van de duistere machten.

Want de duistere machten, wanneer die het voor zeggen hebben, nou dan komt er van waarlijk mens-zijn bar weinig terecht. Duistere machten: dat zijn onderdrukkende systemen, zoals die van de Egyptenaren, toen lang geleden, maar ook zoals dat van de nazi's of vult u maar in. Duistere machten dat zijn machten die ons slachtoffer maken van machtsmisbruik, van hebzucht of jaloezie, van uitbuiting, geweld.

En dit is Gods aanbod. Hij zegt: Ik ben je bevrijder. Ik ben je verlosser. Door mij hoef je je aan geen enkele andere macht meer over te geven.

God onze bevrijder heeft op de berg Sinaï tien woorden gegeven. Tien woorden die onze vrijheid richting geven, ja zelfs inperken. Maar dat enkel en alleen met het doel om ons tot werkelijke mensen te maken.

Twee weken geleden werd het begin van de Bergrede met de zaligsprekingen gelezen, troostwoorden, ook voor ons bestemd. Verleden week ging de lezing heel duidelijk over ons, dat wij zout van de aarde moeten zijn en licht van de wereld.

Maar zowel die troostwoorden alsook die oproep vraagt iets van onszelf. En dat doen ook de woorden van vandaag.

Maar makkelijk is het niet. Het gedeelte van de Bergrede dat we vandaag gehoord hebben begon met de uitspraak van Jezus dat Hij niet gekomen is om wet en profeten af te schaffen. En vandaag hoorden we alleen nog maar Jezus' woorden bij het zesde gebod: Pleeg geen moord.

In de lezing die voor volgende week op het rooster staat gaat het ook over niet stelen, geen overspel en dan neemt Jezus woorden in de mond als hak je hand af, als die je op een verkeerde weg brengt.

In feite is het evangelie-fragment dat wij vanochtend hebben gelezen, nog steeds actueel, weinig gedateerd. Ik weet niet hoe het u vergaat als u deze verzen hoort, maar er komen bij mij verhalen boven, van mensen, over conflicten, en afleveringen van de Rijdende Rechter, van het Familiediner.

Wat Jezus doet in dit fragment van de Bergrede is de ondertiteling geven bij 'Gij zult niet doden'. Pleeg geen moord. Het hart van de tien geboden.

Hij zegt: “Zo hebben jullie ooit het gebod gehoord van de oudsten.” Als je moordt, moet je je verantwoorden voor het gerecht. Als je iemands leven ontnemt dan is er eigenlijk maar één weg, de weg naar de rechtbank. Jezus doet er nog wat kleine lettertjes bij. Een hedendaagse uitleg voor die dagen. Want wat ligt er ten grondslag aan moord, aan doden: woede en boosheid.

Jezus wijst op de kiem van moord Iedereen die zich woedend uitlaat tegen iemand die hem lief is, tegen iemand uit de familie, broeders of zusters - en dat geldt voor elke gemeenschap, dat je broeder of zuster bent. Iedereen die zich woedend uitlaat, zal zich moeten verantwoorden voor het gerecht. Ook als je scheldt, als je tegen iemand zegt: nietsnut, of dwaas. Misschien dat wij niet meer zo onder de indruk zijn van deze wat ouderwetse scheldwoorden. Zeker als u kinderen of kleinkinderen hebt in de puberleeftijd, dan hoort u waarschijnlijk een heel wat bontere verzameling van scheldwoorden dan alleen maar nietsnut en dwaas. Harder en pijnlijker kan er gescholden worden.

In onze tijd hebben we een andere taal en andere manieren om mensen te kleineren. Om onze woede, onze boosheid kenbaar te maken.

En wat kan er gescholden worden via facebook, twitter. Eén druk op de knop. En hele scheldpartijen gaan zo de wereld in. Het spreekwoord zegt wel: schelden doet geen pijn, dat geldt nog altijd niet. Of het nu gezegd of gesproken, getwitterd of via een email gaat, het doet pijn.

Jezus zegt: woede is de kern. Dat zesde gebod: gij zult niet doden, waar wij ons misschien zelf zo weinig bij voor kunnen stellen, dat wordt teruggebracht tot de kiem waar wij ons van alles bij voor kunnen stellen.

Wie is er niet eens boos of woedend? Het zorgt eigenlijk altijd voor kwellings, voor wraak, haat, voor kleineren en kapot maken, voor de ander als minder willen zien, als dwaas, nietsnut. Iemand of iets voor achterlijk uitmaken.

Het raakt je: schelden.

En dan leert Jezus:

Je kunt nog op je schreden terugkeren en het goedmaken. Zolang er geen rechtbank, geen rechter aan te pas is gekomen kun je samen nog tot een consensus komen, tot een compromis. Met de juiste bemiddelaars, mogelijkheden, vriendelijke woorden, een gebaar, wat geld misschien, is het soms toch nog goed te maken.

En dan blijkt dit toch voor velen ook wel een struikeltekst te zijn. Want natuurlijk: dat is toch hoe we in het leven proberen te staan, dat we het in ieder geval hebben over: goed maken en vergeven.

We weten van de verhalen van kapotte relaties, gebroken relaties tussen gezinnen en families, tussen mannen en vrouwen die niet meer met elkaar praten, ouders en kinderen, zussen, broers; het gaat vaak door merg en been. Ik denk dat we het allemaal wel proberen om dit soort situaties op te lossen, dat we een weg van goedmaken en vergeven zoeken.

Maar we weten ook maar al te goed dat we ook realistisch moeten zijn. Af en toe blijft boosheid bestaan. Soms bestaat een breuk al generaties lang.

En dan horen we het evangelie dat Jezus oproept om het goed te maken. Wanneer je dus je offergave naar het altaar brengt en je je daar herinnert dat je broeder of zuster jou iets verwijt... laat dan alles uit je handen vallen, laat je gave bij het altaar achter en keer op je schreden terug. Ga je eerst met die ander verzoenen en kom daarna pas je offer brengen. Een prachtige tekst. Maar, o zo moeilijk ook. Als je je realiseert wat er staat. De essentie is dat je zorgt dat je je eerst verzoent en daarna pas je offer brengt.

Wil je God loven, zijn naam eer aan doen, dan heeft dat ook alles te maken met je verhouding tot je medemens. Het lijkt wel alsof deze tekst zegt dat dat prioriteit heeft. Op het moment dat je je klaar maakt om je tot God te richten, vraagt dat ook om een gerichtheid naar jezelf toe. En wat kan dat soms lastig en moeilijk zijn.

Niet wachten tot er een hand naar jou wordt uitgestoken: jij hebt die hand, jij keert op je schreden terug.

Het zesde gebod: pleeg geen moord, heeft alles te maken met hoe wij in het leven staan. Het gaat over ons, over onze woede, over ook: hoe moeilijk het is om die los te laten.

En dan Jezus' woorden: Doe alles wat de wet je voorschrijft, maar denk dan niet dat je er al bent, dan begint het pas. Dan begint de liefde. Dat kan afschrikken, ontmoedigen. We kunnen denken: dat haal ik nooit.

Laten we dan vooral blijven beseffen dat God ons de woorden heeft gegeven als bevrijdende woorden. Dat God osns zijn liefde tot het uiterste heeft laten zien. In Jezus.

Dat wij zo de moed ontvangen, om, al is het al struikelend, die weg te gaan, te zoeken. Ook in ons eigen leven. Kome wat komt.

Gereformeerde Kerk Loosdrecht

16 februari 2020

Hillegonda Ploeger